Fer d'acompanyant a la Pinya: entre la feina i la militància

Acompa: Tons

La Pinya és un col·lectiu d'autogestió pedagògica en el qual la feina està distribuïda de forma heterogènia. A diferència d'alguns grups de criança o de certs espais familiars, a la Pinya hi ha una sèrie de membres del col·lectiu que són els encarregats de dur a terme l'acompanyament de les criatures, són els acompanyants. A partir de les decisions que pren el col·lectiu en assemblea, i sobre la base del projecte pedagògic construït al llarg del temps, els acompanyants decideixen tot allò que fa referència al dia a dia dels pinyons a l'espai, ajustant la línia pedagògica del col·lectiu a cada situació concreta, tenint en compte tots els matisos possibles i assumint la responsabilitat atorgada per la resta de membres del col·lectiu. No cal dir que aquesta feina implica tenir la capacitat de copsar la sensibilitat i aposta del col·lectiu per cada aspecte de la tasca educativa. Alhora l'acompanyant necessita sentir que hi ha una confiança respecte del seu criteri i forma de fer. Tot plegat necessita un treball grupal profund, ja que les decisions que pren l'acompanyant, tot i ser decisions pròpies, han d'anar en consonància amb la visió consensuada de la resta del col·lectiu. Aquesta forma de fer es troba amb moltes dificultats derivades de la cultura educativa dominant, marcada per una mirada individualista sobre la canalla. Estem acostumats a pensar només en allò que convé als fills propis, en lloc de pensar en el conjunt de la mainada. I com a professionals de l'educació estem acostumats a concebre el mestre com a autoritat màxima i única dins d'una aula, sense necessitat de tenir contrapesos o mirades sobre la seva pràctica que qüestionin,

millorin o reforcin la seva forma de fer. Però el plantejament autogestionat i horitzontal de la Pinya intenta desfer aquesta lògica: ni les famílies deleguen l'educació a la institució escolar com si es tractés d'un servei, ni l'acompanyant assumeix un rol totpoderós a l'espai infantil. Per tant, l'acompanyant es defineix com un membre més del col·lectiu, però amb la particularitat que és l'encarregat de dur a terme allò que el mateix col·lectiu decideix en l'àmbit pedagògic. D'aquesta manera, qualsevol membre podria exercir aquest rol i, de fet, ho fa quan tot el col·lectiu va de colònies, celebra el Carnestoltes, marxa d'excursió o organitza una jornada d'autogestió, per exemple. En aquests casos, els pamares deixen de ser *pamares del seu fill* per ser *acompanyants* de tots els pinyons i pinyones. És per això que a la Pinya podem dir que eduquem en i des de la comunitat, és a dir, que intentem posar en pràctica una forma d'entendre l'acompanyament com a col·lectiu, cosa que requereix, com dèiem, repensar la nostra vinculació com a individus amb els altres i la nostra forma d'entendre l'educació, el seu sentit i finalitat.

Però, més enllà de la tasca pròpiament educativa, la figura de l'acompanyant també es veu travessada pel compromís amb la transformació social, és a dir, amb un conjunt de valors que configuren una forma d'entendre el món i les relacions humanes i que a la Pinya s'intenten posar en pràctica com a resposta a la pregunta de *com i per a què educar*. D'aquesta manera, l'acompanyant troba en la seva tasca diària l'oportunitat per objectivar els anhels d'un món millor, és a dir, pot transformar en quelcom concret i tangible els desitjos d'un món diferent. Però, sovint, encarnar aquests valors i ser coherent amb els mateixos en tot moment és complicat i pot arribar a ser esgotador. I és que la força de la Pinya és la possibilitat de qüestionar-s'ho tot, per poder acompanyar d'acord amb uns valors que van a contracorrent i que són oposats a l'individualisme, la competitivitat, el sexisme, el racisme, el classisme, l'autoritarisme i la servitud propis del sistema capitalista. Però això comporta assumir contradiccions i dificultats que es poden confondre amb incoherències i contravalors. En posarem algunes d'exemples que il·lustrin el que volem dir i que permetin entendre perquè poden

ser esgotadors i perquè poden anar en contra dels valors que es defensen.

En primer lloc, podríem parlar de l'assumpció de condicions laborals precàries. L'autogestió, en termes econòmics, significa que no hi ha altra font d'ingressos que allò que el mateix col·lectiu pot generar i que, en un alt tant per cent, es tracta de les quotes que paguen les famílies. La voluntat de la Pinya de construir un projecte el més accessible possible econòmicament, que rebutja l'elitisme de moltes de les propostes d'educació alternatives i que s'entén dins el paradigma de l'educació popular, fa que *l'equilibri* que s'ha trobat durant anys defineixi uns salaris certament precaris. I és que, malgrat la voluntat del col·lectiu de millorar aquestes condicions, hi ha un sostre definit pels elements que hem enumerat abans que fa impossible garantir determinades prestacions. Això ha determinat el perfil d'acompanyants que hem passat per la Pinya, però no només amb relació a les conviccions respecte de la crítica a l'elitisme en l'educació alternativa, sinó també respecte del model i moment vital de cadascú. S'ha donat, doncs, una mena de *selecció inevitable*, deixant fora persones que compartien els plantejaments pedagògics de la Pinya, però que no podien o no volien assumir aquestes condicions econòmiques. I, per ser més concrets, han renunciat a formar part del projecte persones amb experiència, formació i interès, cosa que ha dificultat, sovint, la consolidació de l'equip d'acompanyants i ha dificultat la millora de la proposta pedagògica. I això ha passat també amb acompanyants que han format part del projecte, però que en cert moment han hagut de renunciar-hi en arribar a una edat concreta o per poder tirar endavant projectes vitals que requerien certa seguretat econòmica, per exemple. És així com la defensa del model antielitista i autogestionari de la Pinya ha comportat, en part, la renúncia i desvinculació del col·lectiu d'alguns dels seus membres, molt a desgrat nostre.

Un altre exemple podria ser la ubicació del projecte en un espai okupat i el rebuig a l'homologació. L'aposta per una autonomia real que nega la legitimitat d'un sistema educatiu construït, des del nostre punt de vista, al servei de les necessitats del capitalisme en cada moment històric, genera molta inestabilitat. Però el problema

de fons és que, més enllà de la preocupació per la situació judicial de Can Garrofa o per la possibilitat de tenir problemes amb el Departament d'Educació, aquesta situació pot arribar a absorbir molt de temps i energia. És a dir, es pot donar el cas que les qüestions legals restin temps al debat i la reflexió pedagògica o que impedeixin organitzar el curs amb garanties, obligant-nos a improvisar solucions en funció de les indesitjables visites policials o dels controls administratius rutinaris. Amb això no volem dir que la recerca d'autonomia en espais okupats i fora del sistema educatiu no siguin decisions i apostes encertades, sinó que cal tenir en compte que fer créixer un projecte amb aquestes característiques té unes dificultats afegides i això té repercussions, especialment, en la pràctica i figura de l'acompanyant. I és que l'acompanyant és qui ha de vetllar perquè la dimensió pedagògica de la tasca que duu a terme el col·lectiu en conjunt sigui la prioritària, cosa que, a vegades, amb el tragí diari d'un col·lectiu que vol transcendir el fet estrictament educatiu, es fa difícil.

I, finalment, un darrer exemple, el de l'aposta per l'horitzontalitat i la defensa que en educació no hi ha experts que hagin de dir què és el que convé als nostres fills i filles, sinó que ha de ser el col·lectiu qui es doti d'eines i recursos per acompanyar la canalla, apropiant-se de la pregunta de com educar i per a què. I és que la defensa d'una pedagogia compartida, en què tant les famílies com les acompanyants poden i han de dir la seva respecte a les situacions que viu la mainada, pot comportar tensions i dificultats. És evident que la reflexió compartida sempre afegeix riquesa i matisos, i incorpora les veus que en una estructura jeràrquica no tenen lloc; ara bé, la reflexió compartida no necessàriament desemboca en una visió compartida i assumida per tots els membres, i menys quan parlem dels nostres propis fills i filles. Aconseguir posar la mirada en el conjunt, aprendre a escoltar opinions allunyades de les pròpies i ser capaços de comprendre la relació de l'altre amb l'educació és un procés de llarg recorregut i que requereix un treball personal i col·lectiu profund. I és que l'educació té molt a veure amb el que hem mamat i rebut de petits, amb el que hem viscut a l'escola (si és que hi vam anar) i amb les relacions amb els nostres mestres i professors. I quan es tracta de decidir sobre

l'educació i l'acompanyament dels nostres fills i filles tot això aflora de manera inevitable des del més profund de nosaltres mateixos. Però, precisament per això, cal un procés de reflexió intens que a la Pinya hem decidit fer col·lectivament, malgrat les dificultats, malgrat la càrrega emocional que comporta, i acceptant que només des de la vulnerabilitat podem transformar la nostra forma de créixer junts. Això significa que l'acompanyant ha de ser capaç d'assumir decisions que no necessàriament serien les seves i que ha de fer un esforç per fer encaixar visions que poden ser fins i tot contradictòries. I, evidentment, això és molt més complicat que exercir de mestre, en el sentit de ser l'únic que pren les decisions a l'aula.

Per tot plegat, l'acompanyant ha de tenir unes conviccions prou clares i una voluntat prou forta per assumir les dificultats de tirar endavant una pràctica educativa condicionada per factors que en una escola tradicional no es donen (o, com a mínim, no amb la mateixa intensitat). Ara bé, la defensa d'elements com l'autonomia i l'autogestió donen una llibertat professional extraordinària i inèdita que obre un procés d'aprenentatge radical de què significa educar i fa possible una realització plena tant en l'àmbit professional com personal. I és que l'acompanyant, a la Pinya, és una mena de militant educatiu, algú que pot lluitar contra les injustícies, el sexisme, l'exclusió, la desigualtat, etc., tot acompanyant la canalla del col·lectiu i això, pels que ho hem viscut, ha significat un punt d'inflexió definitiu en la nostra vida, una meravellosa experiència de transformació personal irrepetible.